

Leken som forsvinner

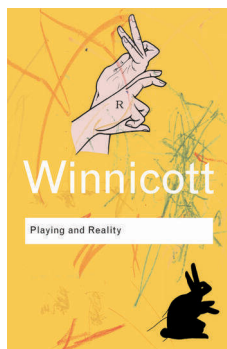

Per Are Løkke

Privatpraktiserende avtalespesialist

Playing and Reality er til trøst i en tid hvor leken blir borte fra behandlingsrommene.

Forfatteren har undertegnet interessekonfliktkjema og oppgir ingen interessekonflikter.

BOK *Playing and Reality* (2. utg.)

FORFATTER D.W. Winnicott

ÅR 1971/2025

FORLAG Routledge

SIDER 214

Jeg ble nylig fortalt at leketerapirommene har blitt lagt ned ved noen av våre barnepsykiatriske institusjoner, og omgjort til oppbevaringssted for sykler eller arkiv. Som ivrig fritidsfisker tenkte jeg det samme som da fisken begynte å forsvinne fra Oslofjorden: Vi lever i en tid som ikke har omsorg for naturen, artsmangfoldet og menneskenes grunnleggende eksistens. Men, ikke bare det. Leketerapi er min metode. Det skapte en følelse av sorg, og mange minner dukket opp av små barn som kommer inn på kontoret og uttrykker seg i sitt eget språk, leken. Jeg så for meg hvordan lekerommet hadde blitt pakket ned. Sandkassen, alle verdens figurer, fargeblyantene, plastilin, myke kosedyr, musikkinstrumenter, saks, papir og mye mer blir lagt i esker og båret ut. Et lite økosystem som forsvinner.

Hva slags fagfelt holder vi på å skape som bytter ut barnas universelle språk – leken – med voksne behov? Det er ikke bare sykler og arkiv, men også systemets behov for digitalisering, standardisering, utredning, diagnoser og medikalisering som skyver leken ut av behandlingsrommene. Hva ville Winnicott sagt? I den lekne boken *Tea with Winnicott* (2016) intervjuer en av hans biografer, psykoanalytiker Brett Kahr, Winnicott 40 år etter hans død. Kahr konstaterer at Winnicott i hele sitt forfatterskap knytter psykisk helse til betydningen av å være lekende og levende – ikke til frihet fra symptomer. I intervjuet bekrefter Winnicott også ryktene om at han skriver på en ny bok: *How to be Alive, Though Dead*. Dette er menneskets store utfordring, og leken er det ultimate uttrykk for å være levende, sier Winnicott.

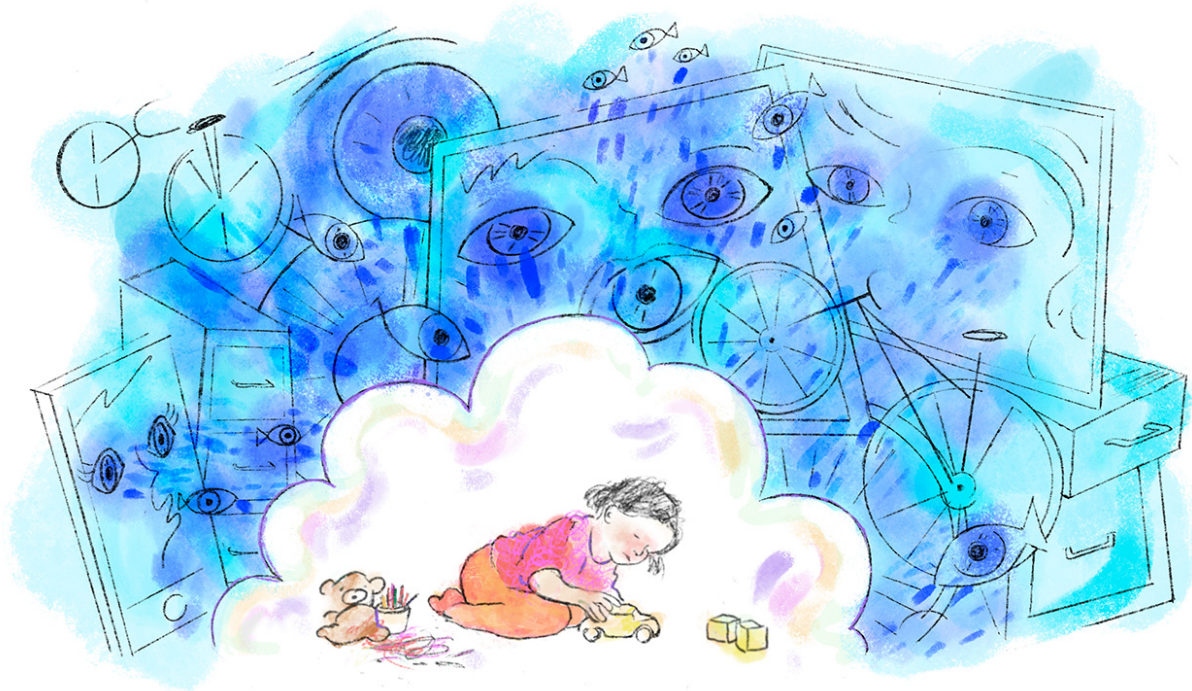
Lek og virkelighet

Ikke lenge etter at jeg hørte om lekerommenes skjebne, ble jeg invitert av Psykologtidsskriftet til å skrive om en klassiker. Jeg bestemte meg straks for Donald Winnicotts *Playing and Reality* (1971). Boken er ikke bare en trøst å lese i en tid hvor leken forsvinner fra behandlingsrommene, men også en kilde til raseri mot en utvikling som går i feil retning. Boken har siden utgivelsen blitt lest langt utenfor fagets grenser. Den ble utgitt i 1971, etter Winnicotts død. Boken består av 11 kapitler som kretser rundt det han kaller *transitional space*, som er stedet og mulighetsrommet mellom den indre og ytre verden, hvor leken er lokalisert.

Jeg har lest boken mange ganger i løpet av mine 40 år som psykolog. Winnicott går ofte rett på sak i sine artikler. Et eksempel på dette er kapittel 9 med overskriften «Mirror-role of mother and family in child development», hvor han allerede i første setning slår fast at morens ansikt er forløperen til speilet i barnets emosjonelle utvikling. Han vedkjenner at han er inspirert av den franske psykoanalytiker Jacques Lacans tanker om speilstadiet, før han i neste setning slår fast at Lacan ikke knytter speilet til morens ansikt, slik han selv gjør. Winnicott virker uredd og fri når han gjengir store teoretiske diskusjoner med få setninger, bare for å rydde plass til det han selv vil skrive om. Språket fremstår også nesten muntlig i sin poetiske enkelhet uten å være innvevd i den ofte tungroddde psykoanalytiske sjargongen. Setningene er samtidig svært kondenserte, de vokser frem som dikt med mange betydninger, meislet ut av kropp og erfaring. Det som ved første inntrykk kan fremstå som virkelighetsnært og gjenkjennelig, kan også virke abstrakt og filosofisk når jeg prøver å gripe hva han egentlig mener. Winnicotts tekster er, som vår kliniske praksis også sammensatte, mangetydige og til tider forvirrende.

Det svever imidlertid en positiv glorie over Winnicott som det er viktig å være på vakt overfor. Vi omgjør Winnicott til vår alles kosebamse og fetisj, som om ordene lek og kreativitet i seg selv er en slags resept mot det vonde i verden. Den franske psykoanalytiker Andre' Green (2005) har påpekt at mange henger seg opp i den positive delen av Winnicott og glemmer det han skriver om det negative, om fravær av omsorg, tap og destruktive krefter. Green hevder at Winnicott delvis var skyld i dette selv, da han skriver lite om at leken både for barn og voksne også kan være destruktiv og negativ. Tenk bare på mobbing, hooligans og alle de infame «games people play».

Illustrasjon: Kristin Bø

Livet i fangeleiren

Mens jeg leste boken denne gangen, dukket det opp mange stemmer og setninger fra de siste ukene i min praksis. Barn og ungdom som forteller om og beskriver uutholdelige følelser av å føle seg eksponert. De opplever på mange forskjellige måter å være rammet inn og underkastet et blikk som forteller dem at de ikke er bra nok. Den invaderende følelsen av å bli negativt eksponert skaper igjen angst, uro, frustrasjoner, håpløshet og et raseri som for de fleste er vendt innover, samtidig som de ikke har noen steder å hvile og gjemme seg. De negative selvvurderingene skaper også intense følelser av skam. De vil synke i jorden og føler de ikke har rett til å eksistere. De vil forsvinne, men det er ingen steder å gå og hvile. Grunnleggende rytmer knyttet til mat og søvn blir forstyrret. Det er som om følelsen av alle verdens krav og forventninger suger til seg deres tanker, følelser og energi som en bråkete støvsuger. Alle mennesker må selvsagt bli forstått i sin individuelle og særegne kontekst, men her er det også som om jeg hører et kor av felles fortvilelse syngende ut: *Hjelp oss, vi drukner i ytre og indre støy. Vi har ingen beskyttelse!*

Det har også vokst frem et tydelig samfunnsfenomen de siste årene. Der de unge i tidligere tider rømte fra hjemmet og ble kalt *runaway kids*, burer dagens unge seg inne på rommet sitt. Stadig flere ungdommer trekker seg bort fra skole, venner og også foreldre. De låser seg inn på rommet med gaming og sosiale medier som eneste kontakt med verden. Barne- og ungdomsrommet er for mange ikke lenger et fristed og en hvileplass, men har blitt et tilfluktssted og isolat. Det er selvsagt mange grunner til at de unge trekker seg bort fra skolen. Men en gjennomgående opplevelse er følelsen av å bli eksponert for og underkastet for mange ytre krav. Hvorfor er denne følelsen så uutholdelig?

La oss først gå til Dostojevskijs roman *I dødens hus* (2012), der han skildrer livet til straff-fanger i Sibir for å lete etter svar. Her tenker han over hva som ville knekke et menneske fullstendig og få den mest forherdede morder til å skjelve av angst. Det er ikke det å sone ti år i fangeleiren han sikter til,

men følelsen av at noen står over dem og tvinger dem til å arbeide på kommando. Dette vil gi deres arbeid karakteren av å være fullstendig menings- og nytteløst, og skape en så stor grad av fornedrelse, skam og pine at de fleste ville hengt seg innen få dager. Når Dostojevskij skriver dette, er det ikke bare for å påpeke at mye av livet i fangeleiren er tvangsarbeid. Han fremhever også at fangene i realiteten hadde frihet til å arbeide uten at vokterne hang over dem. De bygget, murte, støpte og laget teglstein. Arbeidet var også kreativt, hadde mening og mål, og mange ble de dyktigste håndverkere i løpet av oppholdet.

Å bli eksponert

Både eleven og fangen opplever at det er følelsen av tvang og underkastelse knyttet til en invaderende eksponering fra den ytre verden som er uutholdelig. Winnicott har en dyp forståelse for smerten i slike opplevelser og skriver at ytrestyring kan føles som å bli «uendelig utnyttet» og oppleves som «verre enn å bli voldtatt». Han skriver også at «compliance is a sick basis for life» (Winnicott, 1971, s. 88), og utdyper dette videre:

a relationship to external reality which is one of compliance, the world and its details being recognized but only as something to be fitting in with or demanding adaption. Compliance carries with it a sense of futility for the individual and is associated with the idea that nothing matters and that life is not worth living. (Winnicott, 1971, s. 87)

Ytrestyring er Winnicotts teoretiske fiende. Men samtidig er det jo umulig å leve i et samfunn uten å tilpasse og underkaste seg plikter, lover og regler. Bokas tittel *Playing and Reality* peker mot at Winnicott mener det er mulig å tilpasse seg uten å miste seg selv og sin evne til å leke med virkeligheten.

Hvorfor beskriver da så mange unge i dag en opplevelse av at de mister seg selv i møte med virkeligheten? Winnicotts enkle svar er at omgivelsene og samfunnet har frarøvet dem mulighetene til å utvikle og bygge opp sin evne til å leke med virkeligheten. Evnen og friheten til å leke er altså den beste beskyttelse mot å føle seg eksponert. Den gjør sammenstøtet med virkeligheten mykere og bidrar til at passe doser av den rå virkeligheten kan tåles og symboliseres. Leken er psykens immunitetsforsvar. Den gir de unge en eksistensplass både i den ytre og indre verden og beskytter de tusen små daglige vekslingene som foregår mellom den subjektive og objektive virkeligheten.

Winnicott skriver i boken mye om overgangsrommet, overgangsobjekter og lekens mange kjennetegn og funksjoner. Denne gang ble jeg mest opptatt av hva Winnicott skriver om selve forutsetningen for å utvikle evnen til å leke, nemlig å være i det han kaller det formløse. «Which is what material is like before it is patterned and cut and shaped and put together» (Winnicott, 1971, s. 45).

Å være er den mest grunnleggende eksistensformen som skaper en kroppslig plass å operere fra, skriver Winnicott. Å være kommer før å gjøre.

Mange unge beskriver at de ikke har tilgang til en slik grunnleggende plass å operere fra, hvor de kan hvile, komme til hektene og positivt forme verden i egne bilder. De kutter og skader seg selv, men kan ikke kutte, forme og sette sammen verden ut fra egne kreative og spontane impulser. De føler seg tvert imot formet, definert og identifisert negativt av andre. Eller det motsatte: De arbeider besatt med å finne ut hva de voksne krever av dem, slik at de kan få gode karakterer eller bli likt. Jeg er en plastilinklump, sa en ungdom, bare jeg vet hva de andre ønsker av meg, kan jeg forme meg i deres bilde.

Vepsen

La meg prøve å utdype hva Winnicott mener når han bruker så sterke negative ord om ytrestyring. Begrepet *impingement* står sentralt i Winnicotts teori og er, som vi skal se, knyttet til hans begreper om betydningen av *å være* og *det formløse*. Impingement kan oversettes med at yte stimuli truer med å invadere, trenge inn i og forstyrre barnets naturlige utvikling.

Jeg tenker (fritt etter hukommelsen) på en filmatisering jeg så for mange år siden av kapittelet Vepsen i boken *I et rom i et hus i en hage* (1976), skrevet av Finn Carling. En mor bærer sin handikappede gutt ned til en liten brygge ved en innsjø. Dette er guttens drømmested, hvor han observerer dyr og fugler, skog, trær, vann og vindens sus. Han leker, sanser og vever seg inn i drømmer hvor han møter forskjellige fantasifigurer. Inntil han begynner å høre den faretruende og inntrengende lyden av en veps som nærmer seg. Den surrer rundt ham og angriper. Han slår og vifter, roper på moren, som ikke hører ham, kan ikke flykte på grunn av sitt handikap og mister sine leker i vannet. Han er brått trukket ut av sin drømmeverden, og hele han er innstilt på å beskytte seg mot vepsen, som til slutt lander og begynner å krype rundt på hans kropp. Vi følger gutten i hans angst og gru mens han venter på stikket.

Vepsen kan her være en metafor for impingement. Det viktige er hva som skjer med barnet. Vepsen trenger inn i guttens drømmeverden, som igjen fører til at han må mobilisere alle krefter for å beskytte seg selv. Han mister kontakten med sin opplevelse av å være i sin personlige indre og kreative verden, og må forflytte all oppmerksomhet mot den ytre verden. Winnicott understreker at impingement truer barnets følelse av kontinuitet og trygghet til å utfolde seg spontant ut fra et personlig senter. Barnet mister kontakten med sine spontane impulser, og blir fanget i skallet, i en stimulusfelle reaktiv til det som skjer i den ytre verden.

Vi må ikke glemme at impingement også kan styrke barnet. Det svekker og fragmenterer barnet dersom forstyrrelsene er for tidlige, for mange og varer over for lang tidsperiode. Barnet blir da skadet i sin følelse av å leve i kontinuitet, og fragmenteres, som igjen er Winnicotts definisjon på et traume. Barnet blir styrket av impingement dersom omgivelsene først har gitt barnet nok erfaringer av å være, som i Winnicotts termer er byggeklossene til å utvikle et beskyttelsesskjold som tåler ytre forstyrrelser. Gutten i Carlings historie tålte nok å oppdage at verden ikke var en drøm. Han utviklet seg ved å oppdage at jeg var meg, vepsen var vepsen og verden var virkelig.

Winnicott beskrev den depressive moren og den autoritære faren som to forskjellige typer «vepser» som gjør at barnet mister kontakt med egne spontane impulser og utvikler et falskt selv. Mitt inntrykk er at vi i dag kan føye til en lang liste av «vepser», for ikke å si svermer av veps som forstyrrer de unges utvikling. Jeg vil utdype hva denne listen handler om, men først beskrive hva Winnicott mener beskytter barnet mot impingement.

Det formløse

I kapittel 2, «Dreaming, Fantasying and Living», utdype Winnicott betydningen av det han kaller det formløse, som nettopp handler om å bygge opp en beskyttelse mot impingement. Det nyfødte barnet er sårbart og avhengig i sin begynnelse og trenger maksimal beskyttelse. Når moren løfter barnet til brystet akkurat idet barnet er klar til å finne det, oppstår en følelse av enhet. Opplevelsen av enhet er kilden til en illusjon om at brystet er en del av barnet, at barnet selv har skapt/funnet brystet og har magisk kontroll over det. Winnicott kaller denne tilstanden for primær kreativitet. Barnet er alt.

Moren er ikke bare den første som skaper synkroniserte øyeblikk, men også følelsen av bevegelse, kontinuitet og sammenheng i tid og rom. Hun skaper det Winnicott kaller følelse av *going on being*. Denne sammenvevingen av moren og barnet er kun mulig fordi moren går ut av den vanlige tidens rytmer og lever fra time til time og sekund til sekund, maksimalt identifisert med barnets rytmer. Winnicott skriver at når moren holder og løfter barnet, gir hun også barnet løfter om at det i sin ennå uintegrerte tilstand og formløshet kan hvile i sin væren.

Morens beskyttelse gir barnet en følelse av at invaderende, fremmede og uklare «vepser» (impingement) i den ytre og indre verden ikke er farlige og truende. Barnet blir ikke forstyrret av stimuli og kan hvile i det han kaller uintegrerhetens luksus, fremfor å tilpasse og beskytte seg, være på vakt eller splitte seg opp i deler. Når barnet har erfart mange nok slike erfaringer, oppstår gradvis en psykosomatisk kjerne og et værested for barnets personlige liv, holdt sammen av en beskyttende membran. Det skapes, ifølge Winnicott, en grunnleggende plass å operere ut fra. Det er stedet hvor barnet begynner å føle seg levende og virkelig.

Langsomme rom

Winnicott understreker kanskje mer enn noen annen teoretiker at samfunnet må legge til rette for at barn i alle aldre får mulighet til å erfare at de former og skaper verden i sine egne bilder. Dette er deres grunnleggende beskyttelse mot impingement. Barnet må først ha erfart at de skapte en verden som innfridde deres ønsker, før de kan glede seg over det faktum at de *ikke* har skapt verden, og at svært mange ting ikke blir som de ønsker.

Under lesingen kom jeg til å tenke på artikkelen *The Metropolis and Mental Life* skrevet i 1903 av sosiologen Georg Simmel. Her beskriver han en type mentalitet som utvikler seg i de store byene, i kontrast til landsbyens roligere og langsomme rytmer. Byene intensiverer det emosjonelle livet med sine hyppige skiftninger, overflod av stimuli, støy og voldelige inntrykk. Det skjer en overoppheting og overstimulering av nervesystemet, og bymennesket blir tvunget til å lage et kognitivt beskyttelsesskjold mot byens inntrykksoverflod, noe som kan minne om Winnicotts beskrivelser av det falske selv.

Siden Simmel skrev sin artikkel for 125 år siden, forstår vi at overeksponering av stimuli og hurtige skiftninger alltid har kjennetegnet det moderne livet. Men sosiologen Hartmut Rosa (2020) skriver at nå, i vår senmoderne tid, har akselerasjonen bikket over en kritisk grense og blitt patologisk. Overført til de unge kan vi tenke at den sosiale patologien som Rosa beskriver, er knyttet til at de voksne ikke lenger klarer å beskytte barn mot alle «vepsene» som forstyrrer dem. Dermed brytes og svekkes også beskyttelsesskjoldet ned hos flere og flere unge.

Er det rett og slett for mange «vepser» i dag? For mange ytre krav, avbrytelser, stimuli og skiftninger som forstyrrer de unge fra morgen til kveld? Den samlede summen av forstyrrelser har blitt for stor. Vi kan bare ramse opp: sosiale medier og gaming; en altfor organisert hverdag; foreldrenes hastige liv (et tydelig eksempel på gjøre-modus); økt vekt på å identifisere og forebygge dysfunksjonelle barn; psykologien og psykiatriens diagnoselister, som foreldrene har overtatt; økt prestasjons-, kropps- og karakterpress; en endeløs strøm av influensere og TikTok-ere som invaderer hverdagslivet til de unge.

De forskjellige typer «vepser» påvirker selvsagt de unge på forskjellige og individuelle måter. Mitt poeng her er ikke å utdype virkningene av de forskjellige typer «vepser», men fremheve at det er for mange typer forstyrrelser, og at disse forstyrrelsene fører til at altfor mange unge mister kontakten med sitt eget personlige senter. De mister seg selv i den ytre verden og har ikke utviklet en indre verden

hvor de kan gjenfinne seg selv. Balansen mellom lek og virkelighet forstyrres, som igjen svekker de unges feste i en personlig erfaringsverden.

Winnicotts relevans for vår tid

Winnicott beskriver at forutsetningen for at barnet skal klare å skille mellom indre og ytre virkelighet, en innside og en utside, er at det utvikles en porøs membran som utgjør grensen mellom en selv og omgivelsene. Denne membranen er barnets første beskyttelsesskjold og er i sin modne form kjennetegnet ved sin dobbelthet, ved å være både en åpning og lukning mot verden. Membranen er slik en forutsetning for barnets evne til å forbinde og adskille seg fra sine omgivelser. På den ene siden er membranen en beskyttelse mot inntrykk og farer i omgivelsene. Samtidig er den en åpning som åpner for mottagelighet og kommunikasjon med miljøet barnet lever i. For at membranen skal fungere i sin dobbelthet, forutsetter det at den er både porøs og plastisk. Hvis membranen er for kraftig, vil personen stenge omgivelsene, som den er avhengig av, ute. Hvis den er for svak, opplever personen å bli spist opp av det miljøet den inngår i.

Jeg tenker at de unges «hjelp, vi trenger beskyttelse!» vitner om at vårt samfunns «svermer av vepser» holder på å ødelegge membranens dobbelthet, altså noe helt grunnleggende i identitetsdannelsen. De unge uttrykker jo nettopp at de er skadet både i sin åpning og lukning. De føler seg invadert og spist opp av sine omgivelser, samtidig som de lukker og isolerer seg for de omgivelsene de er avhengige av. De kan dermed heller ikke fungere i det Winnicott kaller mulighetsrommet (potential space), mellom den ytre og indre verden. De har mistet den viktigste evnen av dem alle, til å leke.

Kanskje de unges opplevelser av å ikke orke mer indre og ytre støy er normale reaksjoner på de sosiale patologiene Rosa beskriver. De er så eksponert av forventninger og forstyrrelser at de føler seg hudløse og uten beskyttelse. De har heller ikke tilgang til langsomme og kravløse rom hvor de kan komme i kontakt med en indre kreativ og levende basis. Det er ingen tvil om at Simmels landsbyrom er truet på samme måte som leken, arts mangfoldet og naturen vi bygger ned. Dette vil ifølge Winnicott få dramatiske konsekvenser for de unges emosjonelle utvikling. Å vokse opp i langsomme, rolige og åpne rom er den grunnleggende forutsetningen for å bli levende og virkelig, altså det vi kaller psykisk helse.

Winnicotts metode

Winnicott er selv det beste eksempel på at terapeutens viktigste oppgave er å skape et åpent eksperimentrom for dette merkelige stedet («a queer place») han kaller formløsheten, eller den primære uintegrertheten. I boken gir han også flere eksempler på pasienter som har «a need to start from formlessness» (Winnicott, 1971, s. 46), og at å starte fra det formløse er det motsatte av å bli eksponert og identifisert (being patterned). Han fremhever også at å få lov til å være i det formålsløse ikke bare er et hvilested, men også selve forutsetningen for det kreative: «Achieve a resting state out of which a creative reaching out can take place» (Winnicott, 1971, s. 75).

Kapittel 10, «Interrelating apart from instinctual drive and in terms of cross-identifications», består av nedtegnelser fra en konsultasjon med 16 år gamle Sarah. Winnicott vet ikke grunnen til at hun er henvist, og innhenter heller ikke informasjon fra foreldrene. Sarah er en seriøs og flink ungdom, så Winnicott foreslår at de begynner samtalen med en lek. Han forteller at *Squiggle game* er en lek uten regler hvor en av dem begynner å tegne en strek eller krusedull som den andre skal fullføre.

I leken dukker det opp blader fra trær, en streng lærerinne, en gutt med langt år og et ansikt som både kan være gutt og jente, en danser, en mann som hviler nesa på en tennisracket, en fugl som også kunne være en mann med hatt, og et gammelt notestativ.

Det skapes raskt assosiasjoner i mange retninger, men Sarah sier at det ikke er spontant. Hun vil alltid gjøre inntrykk på mennesker og bruker masse tid på å bli respektert, likt, og tenker på hvordan andre oppfatter henne. Du er ikke sånn her, svarer Winnicott og spør om drømmer som hun forteller om. Hun forteller også om ambivalente følelser knyttet til venner, gutter, faren, moren og broren. Hun lyver ofte til moren, men stjeler ikke. Når hun forteller at hun føler hun sitter på toppen av et kirketårn, hjelpeløs og uten beskyttelse, skriver Winnicott at dette er det nærmeste hun har kommet å beskrive sin selvopplevelse («statement of her positions»).

Sarah blir mer åpen og forteller om mange paranoide opplevelser, at folk ler bak hennes rygg, at hun føler seg verdiløs, og at hun har vært redd for å bli knivstukket, skutt eller drept. Hun har også vært morderisk rasende på en lærerinne, og Winnicott anerkjenner hennes evne til fullt ut å uttrykke sitt hat. Til slutt kommer de frem til den viktigste erfaringen: at hun går med ubevisste forventninger om at gode mennesker vil forandre seg til å bli dårlige, og at hun selv er aktør i å iscenesette slike drama. Dette knyttes igjen til forhold hun opplevde i sin tidlige barndom.

Winnicott skriver at en drøm har poesi i seg, lag på lag med mening og betydninger, og at alt handler om den som har skapt drømmen. Vi ser at Winnicott åpner opp for at Sarahs mange deler og biter – livserfaringer, drømmer, følelser, assosiasjoner og tanker – får plass i det formløse. Vi befinner oss da i et tilblivelsesrom og et slags improvisasjonsfelt hvor noe nytt holder på å vokse frem, slik vi ser når Sarah spontant sier at hun sitter ubeskyttet på et kirketårn. Winnicott legger stor vekt på at terapeuten må vente og ikke eksponere pasienten med sin egen flinkhet eller metode. Det er bare de impulser som individet har oppdaget og gjort til en del av seg selv, som kan bli tilgjengelig for selvkontroll og sosialisering. For tidlige svar skremmer vekk det sanne selvet som ennå ikke har funnet sine uttrykksformer. Vi mister vår profesjonalitet dersom vi blir for flinke og leter etter årsaker og sammenhenger for tidlig, formaner Winnicott igjen og igjen.

Når psykologien blir en del av problemet

Det er nesten forbløffende å se at forestillingene om å være profesjonell i dag går i helt motsatt retning av det vi kan kalle «Winnicotts metode». Vi skal ikke bare identifisere, utrede og diagnostisere, vi skal også være aktive terapeuter. Vi har verktøykassa full av metoder, råd og teknikker. Vi er aktive og insisterer på verdien av å eksponere og øve. Vi er selv en del av det patologisk ytrestyrte systemet hvor det formløse ikke har plass. Vi er selv så hektiske og aktive at vi ikke legger merke til det som forsvinner foran øynene på oss.

Satt på spissen er vi blinde for det vi med sosiologen Bourdieu kan kalle en type symbolsk vold. Lek er barnets universelle språk. Det er skrevet en rekke bøker om hvordan samfunnet gir mindre plass til lek i barnehage og skole, og konsekvensene av dette (Lunde & Brodal, 2022). Det naturlige og sunne ville jo da være at hjelpeapparatet beskytter mot det som ødelegger leken, og gir plass til det i sine behandlingsrom. Det motsatte skjer. Lekerommene legges ned; kreativiteten forvitrer. På samme måte kan vi tenke om de unge som nå forskanser seg på sine rom. Vi debatterer om det er skolen eller foreldrenes skyld, mens det sannsynligvis mest av alt er uttrykk for, og vitne om, hvordan den totale mengden av ytrestyring truer og angriper de unges beskyttelsesskjold. De vitner om noe som angår oss alle.

Det er som om vårt samfunn i dag frykter og ikke klarer å forholde seg til det Winnicott kaller det formløse, altså å gi de unge rom og beskyttelse der de selv kan tumle rundt og utforske egne spontane impulser. Vi lever i et samfunn som på nær sagt alle nivåer fører til at det blir for mange forstyrrelser og avbrytelser i barnets følelse av «going on being». Her ligger også et paradoks. En av grunnene til at vårt samfunn har fobi mot det formløse og langsomme, er selvsagt at de økonomiske tenkemåtene regner slike rom som uproduktive. Hvis Winnicott har rett i at det er i de formløse rommene kilden og frøene til liv, fornyelse og kreativitet oppstår, ser vi også med all tydelighet at det er noe destruktivt vi er vitne til. Det er ikke bare naturen, artsmangfoldet, men også de unges oppvekstbetingelser som trues.

Referanser

- Carling, F. (1976) *I et rom i et hus i en hage*. Gyldendal.
- Dostojevskij, F. (2012). *I dødens hus*. Vigmostad & Bjørke.
- Green, A. (2005). *Play and reflection in Donald Winnicott's writings*. Karnac books.
- Kahr, B. (2016). *Tea with Winnicott*. Karnac books.
- Lunde, C. & Brodal, P. (2022). *Lek og læring i et nevrologisk perspektiv*. Universitetsforlaget.
- Rosa, H. (2025). *The Uncontrollability of the World*. Polity press.
- Winnicott, D.. *Playing and Reality*. Routledge. (Opprinnelig utgitt 1971)